

Habdelić, Juraj, vjerski pisac i leksikograf (Kuče, 17. IV. 1609 – Zagreb, 27. XI. 1678). Potječe iz bogate plemićke obitelji koja je u svojem vlasništvu imala posjede u Maloj Mlaci, Starome Čiču, Svetoj Klari i Peršinovcu. Školovanje je započeo u zavičaju, a isusovačku gimnaziju vjerojatno pohađao u Zagrebu. U Beču je 1630. primljen u isusovački red. Iste je god. stupio u novicijatu u Leobenu, gdje je proveo dvije godine. Filozofiju je studirao u Grazu 1632–35. Iz Graca se vratio u Zagreb, potom je 1635/36. predavao u riječkoj gimnaziji (ondje je teže obolio, pa je ostatak života bio izrazito krhka zdravlja), 1636/37. u varaždinskoj, 1637/38. u zagrebačkoj i 1638/39. ponovno u varaždinskoj gimnaziji. U Trnavi je studirao teologiju (1639–43) i zaređen je za svećenika (1642). Po završetku studija god. dana proveo je u Varaždinu. Nakon uspješne treće probacije u Judenburgu (1644–45), ponovno se vratio u Hrvatsku, provedši dvije školske godine (1645/46–1646/47) kao profesor u Varaždinu. U Trnavi je predavao 1647/48, postignuo doktorat iz filozofije, koji mu je uručen 1647, te položio svečane zavjete 1648. Nakon kraćega boravka u Zagrebu, 1649. otišao je u Varaždin i ondje do 1651/52. obnašao dužnost rektora Varaždinskoga kolegija. Vrativši se 1652. u Zagreb, u njemu je stalno boravio do smrti (izuzevši boravak u Varaždinu 1671/72), obnašajući različite dužnosti: četiri je god. bio propovjednik u župnoj crkvi sv. Marka, u dva navrata rektor Zagrebačkoga kolegija (1654–56/57. i 1663–66/67), upravitelj Seminara, nadstojnik nauka, duhovnik Kolegija i ispovjednik te povremeno upravitelj Marijinih kongregacija i đачке Bratovštine muke i smrti Isusove. Kao rektor Zagrebačkoga kolegija, s kanonikom i prepoštom Nikolom Dijaneševićem sudjelovao je u procesu izdizanja isusovačke gimnazije na stupanj akademije, što je kralj Leopold I. potvrdio diplomom 23. IX. 1699, u vrijeme rektorovanja Habdelićeva nasljednika Filipa Kaušića. U Kolegiju mu je 1655. povjeren rad na nastavku pisanja *Historije isusovačkoga reda*, koju je on ispisao zaključno s god. 1622. Zahvaljujući blagoravari, razboritosti i pravednosti, bio je cijenjen od visokoga klera te omiljen među subraćom u Kolegiju i vjernicima. Kada je umro 1678, po nalogu biskupa Martina Borkovića, u znak žalosti sva su zagrebačka zvona zvonila dva dana. Habdelić je sve svoje posjede u Turopolju ostavio varaždinskomu isusovačkomu kolegiju. S njegovim polubratom Ivanom, također svećenikom, obitelj je izumrla. – Habdelićev književni rad, rezultat njegova obrazovanja i svećeničke službe, obilježen je moralno-didaktičnim i prosvjetiteljskim diskursom, kojim je upućivao na ljudske poroke i mane te

zastranjenja suvremenoga hrvatskoga društva. Pojedini bibliografi (Ivan Kukuljević Sakcinski, isusovac Carlos Sommervogel) pripisuju mu nekoliko djela o kojima se danas ništa ne zna: *Duše verne*, *Fasciculus palmarum sive Elogia Neomartyrum Cocinciniensium* (Graz 1668), *Našega Zveličitela zemeljski žitek slovenskem našem jezikom*, *Kršćanski navuk z dogadaji Sv. Pisma* (Graz 1674), *Od nasledovanja žitka Kristuševog* (u rukopisu). Djelu *Syllabus vocabulorum grammaticae Emmanuelis Alvari* (Zagreb 1726), koje se čuva u NSK-u, a služilo je đacima kajkavcima u svladavanju hrvatskoga i latinskoga jezika, autorstvo do danas sa sigurnošću nije utvrđeno. U literaturi se kao autori navode Habdelić i Andrija Jambrešić, a Vladoje Dukat (*Grada za povijest književnosti hrvatske*, knj. VII, 1912) pretpostavlja da se Jambrešić, koji je u godini izdanja djela imao 20 god., brinuo oko izdanja toga rukopisa, pa se stoga tvrdilo da je on i autor.

Habdelić je jedan od najistaknutijih kajkavskih pisaca baroknoga razdoblja, a njegova su djela vrh kajkavske i ukupne hrvatske književnosti u doba crkvene obnove. U njegovim dvama poznatim proznim djelima ogleda se kršćanska pobožnost, kao i teme i prizori iz suvremene mu svakodnevice.

Tema prve njegove tiskane knjige, zbirke moralno-nabožne proze *Zrcalo Marijansko* (Graz 1662; pretpisak Vukovina–Velika Gorica 2009), štovanje je Djevice Marije. Nakon početne posvete na latinskom jeziku grofu Nikoli Erdődyju od Monyorokereka, slijedi *Opomenek k ovih knjižić ogovorniku*, u kojem Habdelić

Juraj **Habdelić**: 1. poprsje u Starom Čiču • 2. naslovnica

otkriva svoje nezadovoljstvo stanjem kajkavske književnosti jer je malo knjiga tiskano »slovenskem jezikom«, a i one koje su tiskane, čitatelji kritiziraju. Slijedi *Predgovor*, u kojem, konstatirajući da je čovjek sklon oholosti, savjetuje čitateljima ugledanje na Djevicu Mariju. Središnji dio *Zrcala* sastoji se od sedam dijelova (*Od svetosti; Od razuma i pameti; Od svečkoga bogactva; Od telovnoga zdravlja; Od lepote; Od jakosti i Od dobroga i poštenoga glasa*), a svaki od njih od zasebno naslovljenih paragrafa, u kojima se razlažu različite društvene pojave i čovjekov odnos prema njima, a sve radi poticanja na skroman i bogobožan život. Štovanje Bogorodice upotpunio je mnogobrojnim citatima iz *Biblije*, i citatima grčkih i rimskih klasika (Platon, Aristotel, Plutarh, Ciceron, Tacit), teologa (Albert Veliki, Toma Akvinski, Bonaventura), patrista (Grgur Veliki, Augustin, Jeronim), suvremenih mu teologa i propovjednika (Pietro Antonio Spinelli, Martin Antonio del Rio, Pedro de Ribadaneira, Jeremias Drexel, Matthias Faber, Louis Richeome, Antonius Dauroltius, Paulus Zechentner, Cornelius á Lapide).

Drugo moralističko djelo, ujedno i najopsežnije (1181 stranica), *Prvi oca našega Adama greh* (Graz 1674; Zagreb 2018), označio je kao prvi dio, ali ga je u pisanju nastavka omela smrt. Nakon uvodne posvete na latinskom jeziku zagrebačkomu biskupu Martinu Borkoviću, slijedi predgovor, u kojem spominje da je namjeravao opisati Kristov život, ali se ipak prije toga odlučio napisati knjigu u kojoj obrađuje »porušenje nature človečanske«. Djelo je kompozicijski podijeljeno na tri strane, knjige (*Adamovo stvarjenje i greh; Zvunsko nature človečje porušenje iz greha Adamovoga; Nuternje pameti i hotenja človečjega nevolje*), svaka strana na dele, dijelove, a oni na kotrige, članke. U prvoj knjizi piše o Adamovu i Evinu stvaranju, o njihovu životu u raju zemaljskom i prvom njihovu grijehu, u drugoj govori o posljedicama grijeha i narušenoj ljudskoj naravi, a u trećoj, najopsežnijoj, prikazuje raznovrsna zla koja uzrokuju sedam glavnih grijeha: *gizdost* (oholost), *skupost* (škrtnost), *praznost* (bludnost), *nenavidnost* (zavist), *lakomost* (proždrljivost), *srditost* i *duhovna lenost* (lijenost). Za razliku od *Zrcala Marijanskoga*, Habelić se u ovom djelu bavi važnim egzistencijalnim i etičkim pitanjima hrvatskoga društva, obarajući se na pokvarenost i rasipnost gospode i plemića, oholost duhovnika, različite poroke seljaka i građana, osuđujući nemoralan život, prekomjerno kićenje, napose žena, te raspravlja o svjetovnom i crkvenom pjesništvu. I ovdje se u velikoj mjeri oslanja na latinske teološke pisce, upotpunjujući svoj tekst mnogobrojnim *peldama*, primjerima iz tih izvora, i to najprije na latinskom jeziku, a potom redovito prijevodom na kajkavski. Osim *peldi*, u tekst je unio i mnoštvo kraćih pripovijedaka iz antičke tradicije, *Biblije* i kršćanske hagiografske baštine, služio se djelom Marka Marulića *De institutione bene vivendi per exempla sanctorum* (Venecija 1507), a zanimljiv je i po reminiscencijama o Matiji Gupcu i Seljačkoj buni 1573. te o Zrinsko-frankopanskoj uroti. Preuzimanje stranih primjera i citata u književnoj povijesti katkada se i prenaglašavalo na štetu onoga što je izvorno Habelićevo, a izvorno je najmanje 120 stranica teksta (prijevodi, odabir pisaca, *peldi* i citata te stil koji svojom živošću i bogatstvom vokabulara nadmašuje svu prethodnu, a dobrim dijelom i potonju kajkavsku književnu produkciju). Ipak, ta je knjiga u hrvatskoj književnoj historiografiji po stilskim i jezičnim značajkama prozvana najboljim djelom kajkavske književnosti.

Dikcionar ili reči slovenske zvečkoga vkup zebrane (Graz 1670; pretisak 1989), prvi kajkavski rječnik, sastavio je da bude »na pomoć napretka v dijačkom jeziku školneh mladencev horvatskoga

i slovenskoga naroda«, tj. da kao školski udžbenik za latinski jezik služi u cijeloj sjevernoj Hrvatskoj, ponajprije u školama isusovačkih kolegija. Građu za rječnik, rezultat vlastite nastavne djelatnosti, crpao je iz cijeloga hrvatskoga narječnoga sustava: iz »majdačkoga i zagorskoga« (kajkavskoga), iz »solarskoga« (čakavskoga) te iz »tukavskoga« (štokavskoga). Rječnik sadržava 12 000 kajkavskih riječi (često s nekoliko latinskih objašnjenja), što je razmjerno malo jer se autor u drugim svojim djelima služio opsežnijim vokabularom, napominjući da je unio samo one riječi koje su »zvečkoga vkup zebrane«, tj. koje su na kajkavskom, ponajprije zagrebačkom području, bile najfrekventnije. Njegovim se rječnikom poslužio i leksikograf Ivan Belostenec pišući svoj *Gazophilacium, seu Latino-Illyricorum onomatum aerarium* (Zagreb 1740).

God. 2009, u povodu 400. obljetnice njegova rođenja, u organizaciji Gradske knjižnice Velika Gorica, priređen je znanstveni skup o Habeliću te je otvorena izložba *Isusovci u Turopolju*. Radovi sa skupa objavljeni su u zborniku radova (*Znanstveni skup o Jurju Habeliću*, Velika Gorica 2009) te u časopisu *Kolo* (2009, 5–6). Njegovo ime nose velikogorička osnovna škola te ulice u Velikoj Gorici i Starome Čiču. Družba »Braća Hrvatskoga Zmaja« podigla mu je 1911. na župnoj crkvi Pohoda Blažene Djevice Marije u Vukovini spomen-ploču. Vukovinski kipar M. Mikulin izradio mu je dvije brončane biste: jedna je postavljena 1994. u Starom Čiču kraj kapelice sv. Jurja, a druga 1999. u Zagrebu na Jordanovcu, ispred Knjižnice »Juraj Habelić« Filozofskoga fakulteta Družbe Isusove (danas Fakultet filozofije i religijskih znanosti).

LIT.: V. Dukat, Prilozi ka biografiji Jurja Habelića, Građa za povijest književnosti hrvatske, 1912, 7. • M. Vanino, Juraj Habelić (1609–1678), biografski podaci, Vrela i prinosi, 1933, 3. • V. Dukat, Juraj Habelić, u: Sladki naš kaj, Zagreb 1944. • O. Šojat, Juraj Habelić (1609–1678), u: Hrvatski kajkavski pisci, Pet stoljeća hrvatske književnosti, 15/II, Zagreb 1977. • Z. Bartolić, Književno djelo Jurja Habelića, u: Sjevernohrvatske teme, 3, Čakovec 1985. • A. Jembrih, Juraj Habelić i njegovo djelo u kroatističkim i slavističkim proučavanjima 19. i 20. stoljeća, u: Tragom turopoljske povijesti, Velika Gorica 2014. • isti, Juraj Habelić u svjetlu Zerczala Marianskoga (1662.), ibid. • J. Bratulić, Juraj Habelić – život i djelo, u: Juraj Habelić, Pervi oca našega Adama greh, Stari pisci hrvatski, knj. XLIV, Zagreb 2018.

J. LUKEC

Haćić od Jerebića, plemićka obitelj u Turopolju (XVI–XXI. st.). U latinskim izvorima obiteljsko ime bilježi se kao *Hachich*, *Hachich* i *Hachych*. Na području Turopolja prvi se put spominju poč. XVII. st. kao stanovnici Jerebića, gdje im se nalazila glavina posjeda s plemićkim domovima po kojem su nosili plemićki pridjev *de Iarebich*, a u idućim se stoljećima pojedini članovi obitelji navode i kao posjednici na širem području Cerovskoga Vrha ili Brda. Prvi poznati član obitelji bio je *Andrija* (kraj XVI. st. – prva pol. XVII. st.), koji se jedini put spominje 1632. u popisu turopoljskih plemića. Njega je naslijedio neimenovani nasljednik, koji je imao sina *Matiju* (druga pol. XVII. st.), vođu pobune turopoljskih plemića s područja Jerebića, Cerovskoga Brda i Ratkova Vrha protiv turopoljskoga župana Stjepana Pogledića, kojega je u Jerebiću s oružanom četom spriječio u provedbi smrtne presude, zbog čega ga je župan 1682. tužio. Daljnja sudbina obitelji nije poznata sve do posljednje četvrtine XVIII. st., kad su u popisu turopoljskih plemića zabilježeni *Andrija* (spominje se 1773), *Matija* (spominje se 1773–82) i *Juraj* (spominje se 1782), za koje se ne može pobliže odrediti međusobno srodstvo ni veza s članovima obitelji iz prethodnoga naraštaja. U posljednjem popisu plemića Zagrebačke županije iz 1851. kao članovi obitelji zabilježeni su *Andrija* i *Juraj*. Iz obitelji su potekle mnoge osobe koje su djelovale u javnom životu Turopolja. Među njima osobito se ističe poduzet-